

SATURS

IEVADS	6
1. Silīcija, cirkonija un alumīnija ķīmija	7
1.1. Silīcijs un to saturošie savienojumi	7
1.1.1. Silīcija ieguve	7
1.1.2. Silīcija izmantošana	8
1.1.3. Silīcijorganiskie savienojumi	8
1.1.4. Silīcija savienojumi ar skābekli	9
1.1.5. Vienkomponenta sistēma SiO_2	9
1.1.6. Zemitēmpatūras kvarcs ($\beta\text{-SiO}_2$) un tā dabiskie veidojumi – minerāli	12
1.1.7. SiO_2 modifikācijas, kurām nav temperatūru stabilitātes intervāla normālā spiedienā	12
1.1.8. SiO_2 stikls (kvarca stikls)	14
1.2. Cirkonijs un to saturošie savienojumi	15
1.2.1. Cirkonija ieguve un izmantošana	15
1.2.2. Cirkonija binārie savienojumi	16
1.2.3. Cirkonija savienojumi ar skābekli	16
1.3. Alumīnijs un alumīniju saturošie savienojumi	17
1.3.1. Alumīnija ieguve	18
1.3.2. Alumīnija binārie savienojumi	18
1.3.3. Alumīnija izmantošana	20
1.3.4. Al_2O_3 sistēma	20
2. Mācība par fāžu līdzsvaru	23
2.1. Sistēma	23
2.2. Fāze	24
2.3. Komponenti	24
2.4. Neatkarīgās mainīgās brīvības pakāpes	25
2.5. Gibbsa fāžu likums	25
2.6. Vispārīgie jēdzieni par stāvokļa diagrammām	26
2.7. Stāvokļa diagrammu konstruēšanas metodes	26
2.8. Vienkomponenta sistēmas	28
2.9. Sistēma ar enantiotropu fāžu pāreju	28
2.10. Sistēma ar monotropu fāžu pāreju	29
3. Divkomponentu sistēmas	32
3.1. Šķīdumu sasaldēšana un vārīšanās	32
3.2. Divkomponentu sistēma ar eitektiku	37
3.3. Divkomponentu sistēmas stāvokļa diagramma ar kongruenti kūstošu ķīmisku savienojumu	40
3.4. Divkomponentu sistēmas stāvokļa diagramma ar inkongruenti kūstošu ķīmisku savienojumu	41
3.5. Divkomponentu sistēma ar ķīmisku savienojumu, kas sadalās cietā veidā	42

3.6.	Divkomponentu sistēma ar ierobežotu šķīdību šķidrā stāvoklī (ar noslāņošanos jeb likvāciju)	43
3.7.	Divkomponentu sistēma ar komponentu polimorfām pārvērtībām	45
3.8.	Divkomponentu sistēma ar komponentu neierobežotu šķīdību cietā stāvoklī	45
3.9.	Divkomponentu sistēma ar komponentu ierobežotu šķīdību cietā stāvoklī	48
3.10.	Divkomponentu sistēma ar ierobežotas šķīdības cietajiem šķīdumiem un peritektiku	49
3.11.	$\text{Na}_2\text{O} - \text{SiO}_2$ sistēma	50
3.12.	$\text{K}_2\text{O} - \text{SiO}_2$ sistēma	52
3.13.	$\text{MgO} - \text{SiO}_2$ sistēma	53
3.14.	$\text{CaO} - \text{SiO}_2$ sistēma	55
3.15.	$\text{Al}_2\text{O}_3 - \text{SiO}_2$ sistēma	57
3.16.	$\text{TiO}_2 - \text{SiO}_2$ sistēma	59
3.17.	$\text{ZrO}_2 - \text{SiO}_2$ sistēma	60
3.18.	$\text{CaO} - \text{Al}_2\text{O}_3$ sistēma	62
4.	Trīskomponentu sistēmas	64
4.1.	Trīskomponentu sistēmas telpiskā un projekcijas stāvokļa diagramma	64
4.2.	Jēdziens par kausējuma kristalizācijas ceļiem	66
4.3.	Svīras likuma pielietošana trīskomponentu sistēmā	68
4.4.	Trīskomponentu sistēma ar kongruenti kūstošu bināru savienojumu	69
4.5.	Trīskomponentu sistēma ar inkongruenti kūstošu bināru savienojumu	70
4.6.	Trīskomponentu sistēma ar bināro ķīmisko savienojumu, kas sadalās cietā veidā	71
4.7.	Trīskomponentu sistēma ar komponentu polimorfām pārvērtībām un likvāciju	73
4.8.	Trīskomponentu sistēma ar trīskāršu kongruenti kūstošu ķīmisko savienojumu	75
4.9.	Trīskomponentu sistēma ar trīskāršu inkongruenti kūstošu ķīmisko savienojumu	75
4.10.	Trīskomponentu sistēma ar cietiem šķīdumiem	78
4.11.	$\text{Na}_2\text{O} - \text{CaO} - \text{SiO}_2$ sistēma	79
4.12.	$\text{MgO} - \text{CaO} - \text{SiO}_2$ sistēma	83
4.13.	$\text{Na}_2\text{O} - \text{Al}_2\text{O}_3 - \text{SiO}_2$ sistēma	87
4.14.	$\text{MgO} - \text{Al}_2\text{O}_3 - \text{SiO}_2$ sistēma	89
4.15.	$\text{CaO} - \text{Al}_2\text{O}_3 - \text{SiO}_2$ sistēma	92
5.	Sistēmas stāvokļa diagrammas izmantošana silikātu materiālu sastāvu izstrādē	97
5.1.	Stiklu sintēze	97
5.2.	Sitāli	99
5.3.	Keramika	100
5.4.	Saistvielas	101
6.	Reakciju mehānisms un secība cietfāžu sistēmās	103
6.1.	Cietfāžu reakcijas	103
6.2.	Difūzija cietfāžu reakcijās	103

6.3.	Cietfāžu reakciju pētīšanas metodes	106
6.4.	Ķīmiskās mijiedarbības mehānisms	106
6.5.	Reakciju secība cietu vielu maisījumos	108
6.6.	Saķepšana	110
6.7.	Rekristalizācija	111
6.8.	Saķepšana šķidrās fāzes klātienē	111
6.9.	Cietfāžu reakciju kinētika	113
6.10.	Reakciju periodi pēc Hitiga (Hüttig)	113
6.11.	Procesi, kas norit ar vielas pārnesei	114
6.12.	Procesi, kurus nosaka ķīmiskās iedarbības ātrums	116
7.	Ideālie un reālie kristāli	117
7.1.	Kristāliskā režģa defekti	118
7.1.1.	Punktu defekti	119
7.1.2.	Līniju defekti jeb dislokācijas	122
7.1.3.	Dislokāciju veidošanās un pārvietošanās	124
8.	Silikātu kausējumu uzbūve	125
9.	Neorganisko vielu uzbūve stiklveida stāvoklī	126
9.1.	Stiklveida stāvokļa īpatnības	126
9.2.	Faktori, kas ietekmē stikla veidošanos	129
9.3.	Stikla veidošanās kinētika	131
9.4.	Stiklveida silikātu uzbūve	132
9.4.1.	Stiklveida stāvokļa uzbūves hipotēzes	132
9.5.	Viskozitāte	135
9.6.	Silikātu kausējumu brīvā virsmas enerģija	137
9.7.	Neorganisko stiklu klasifikācija	139
9.8.	Īss pārskats par stiklu no izmantošanas viedokļa	140
9.9.	Stiklu nosaukumi	141
9.10.	Silikātu stiklu rūpnieciskie sastāvi	141
10.	Koloīdo sistēmu raksturojums un ieguve	143
10.1.	Dabīgie un mākslīgie koloīdi silikātu sistēmās	143
10.2.	Silikātu koloīdās īpašības	145
10.3.	Mālu daļiņu elektrokinētiskais potenciāls	147
10.4.	Mālu īpašības	148
10.5.	Koloīdķīmiskās parādības, cietējot saistvielām	149
10.6.	Koloīdķīmiskie procesi gaismas jūtīgos un fotohromos stiklos	150
11.	Ievads termodinamikā	152
11.1.	Termodinamikas pamatjēdzieni	152
11.2.	Silikātu termodinamika	154
11.3.	Pirmā termodinamikas likuma matemātiskā izteiksme	156
11.4.	Otrā termodinamikas likuma matemātiskā izteiksme	158
11.5.	Gibsa brīvās enerģijas aprēķina piemērs sistēmas CaO – SiO ₂ reakcijām	158
	PIELIKUMI	164
	LITERATŪRA	169